

גמרא:

תורה: ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה, ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל.

הרי למדת: עד שלא שבה לבית אביה אינה אוכלת בתרומה.

ואף שאין אנו צריכים למקרא זה, שהרי אמרה תורה: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל", פירשו חז"ל, שאין פסוק זה בא ללמד שהנישאת לאיש זר הרי היא נפטלת בתרומה, שהרי יש לנו ללומדו מן הכתוב: ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה.

ולא בא כתוב זה אלא ללמד על הנבעלת לאיש זר ופסול, שהיא נפטלת מלאכול בתרומה, וכפי שמבואר כל זה בגמרא לקמן בדף זה].

ומכל מקום, כיון שאם לא הכתוב "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה", היינו מפרשים את הפסוק "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" על הנישאת לישראל, מביאה הגמרא כאן מקרא זה כדי ללמד פרטי דינים בדין בת כהן שנישאת לישראל [תוספות].

ומפרשין טעמא: **אי** ארוסתו **בת כהן לישראל היא**, פסיל לה הארוס הישראל מתרומת בית אביה,

דהא קניה הארוס לארוסתו **בהויה**, ואמרה פז-א תורה "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא [מאותה שעה ש"נהיתה" אשת זר, דהיינו, שנתארסה לאיש זר], בתרומת הקדשים לא תאכל".

ואי ארוסתו **בת ישראל לכהן היא** — לא מאכיל לה הארוס הכהן לארוסתו בתרומה, משום דעולא.

שנינו במשנה: העובר פוסל ולא מאכיל:

ומפרשין טעמא: **אי** אמו המעוברת **בת כהן לישראל היא** שמת בעלה, פסיל לה העובר מלשוב לתרומת בית אביה, הואיל ואמרה תורה: ושבה אל בית אביה "בנעוריה", ללמדך: אינה שבה לבית אביה אלא בזמן שהיא דומה לנעוריה — **פרט למעוברת**.

ואי אמו המעוברת **בת ישראל לכהן היא** שמת בעלה, לא מאכיל לה העובר בתרומה, ומשום שאמרה תורה: "ויליד" ביתו הם יאכלו בלחמו, וקרינן ביה "יאכילו בלחמו", ללמדך: ילוד הוא שמאכיל, אבל שאינו ילוד אינו מאכיל.

שנינו במשנה: **היבם** וכו' פוסלין ולא מאכילין:

ומפרשין טעמא: **אי** בת כהן לישראל היא, פסיל לה היבם מתרומת בית אביה, הואיל ואמרה תורה "ושבה" אל בית אביה.

מי שבידה לשוב לבית אביה — **פרט לשומרת יבם**, שאינה יכולה לשוב, כיון שזקוקה היא ליבום.

ואי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל לה היבם הכהן בתרומה עד שלא כנסה, הואיל: וכהן כי יקנה נפש "קנין כסף" הוא יאכל בו אמר ר' חמנא, והא קנין דאחיו הוא.

שנינו במשנה: והאירוסיין פוסלין ולא מאכילין:

בת כהן שנישאה לישראל, שהוא פוסלה מתרומת בית אביה, נלמד ממה שאמרה

דאמר עולא: דבר תורה, בת ישראל המאורסת לכהן אוכלת בתרומה, דכתיב: "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו — הוא יאכל בו". ומה טעם אמרו אינה אוכלת, גזירה, שמא ימזגו לה כוס של יין תרומה בבית אביה [שהיא עדיין בביתו בשעה שהיא ארוסה], ותלך ותשקה את היין של תרומה לאחיה ולאחותה הישראלים.

שנינו במשנה: **והחרש פוסל ולא מאכיל:**

ומבאר הגמרא טעמו של דבר:

אי אשתו של החרש, **בת כהן לישראל היא** — **פסיל** לה החרש מתרומת בית אביה, **דהא קניה** החרש לאשתו **בתקנתא דרבנן**, שתיקנו לו נישואין, אף שאינו בר דעת.

ואי אשתו של החרש, **בת ישראל לכהן היא** — **לא מאכיל** החרש הכהן לאשתו, הואיל "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו" אמר רחמנא, **והאי חרש, לאו בר קנין הוא** מן התורה, אלא רק חכמים תיקנו לו נישואין, אבל אין הוא יכול להאכילה בתרומה לפי שאינה קנויה לו מן התורה.

שנינו במשנה: **ובן תשע שנים ויום אחד** — פוסל ולא מאכיל:

קא סלקא דעתין שהמשנה עוסקת ב**שומרת יבם לבן תשע שנים ויום אחד**.

ומקשינן: **למאי**, לאיזה ענין של פסול אומרת זאת המשנה?

אי למיפסל בת כהן, ומלמדת המשנה שאם היא זקוקה ליבם ישראל בן תשע שנים [שהוא ראוי לביאה] הרי הוא פוסלה מלאכול בתרומה, וזו היא ששנינו "ובן תשע שנים ויום אחד פוסלין"⁽¹⁾.

אי אפשר לפרש כן.

שהרי יבם **קטן** ישראל, אפילו אם הוא פחות מבן תשע שנים — **נמי מיפסל פסיל** בת כהן מלשוב אל בית אביה ולאכול בתרומה, היות והיא זקוקה לו. וכיון שהיא אגודה בו, ואינה מותרת לשוק, אין אני קורא בה "ושבה אל בית אביה כנעוריה"!

ואי לאכילי [להאכיל] בת ישראל תרומה, שאם היתה זקוקה ליבם כהן בן תשע שנים הרי הוא מאכילה בתרומה; וזו היא ששנינו בן תשע שנים ויום אחד "מאכיל".

אף כך אי אפשר לומר.

שהרי אפילו יבם **גדול ממש נמי לא מאכיל** שומרת יבם.⁽²⁾ וכמו ששנינו במשנתנו שהיבם אינו מאכיל.

ואם כן, לאיזה ענין מחלקת המשנה בין קטן בן תשע שנים, לקטן פחות ממנו?!

תשע שנים ויום אחד, ולא שנינו "פוסלין ולא מאכילין" כאחד, אלא ביחס לשאר הדברים שנשנו במשנה.

2. הוא הדין שיש לפרוך שאין לפרש פירוש זה במשנה, מהסיפא: ספק בן תשע, כפירכת רבא על הפירוש הבא של אביי.

התרומה עד שיחלוץ; וראה מה שנתבאר בהערה על הגמרא המבאר פסקא זו.

1. הגמרא מצדדת, ואף מסיקה כן למסקנא [לשיטת רש"י], שיש לפרש את "פוסלין, ולא מאכילין", כשני ענינים נפרדים, כך שרק אחד מהם, "פוסלין" או "לא מאכילין" עוסק בבן

אמר אביי: (3) **הבא, ביבם** כהן שהוא בן **תשע שנים** ויום אחד [שביאתו ביאה], **הבא על יבמתו** בת ישראל **עסקינן** — דמדאורייתא **קניא ליה**, והיא אשתו מן התורה. וסלקא דעתך **אמינא**, **הואיל ומדאורייתא קניא ליה**, וביאתו של בן תשע ביאה היא, **אימא קנה אותה** מן התורה כאילו היא נשואה לו לגמרי, על אף שקטן הוא, ולזכיל [יאכילנה ליבמתו בתרומה] כשם שיבם גדול מאכיל את יבמתו לאחר ביאה.

קא משמע לן משנתנו שאין קנינו של הקטן קנין גמור:

אלא, **עשו חכמים** את גדרה של **ביאת קטן בן תשע שנים** ויום אחד ביבמתו, שתהא קונה את היבמה כמו שקונה **מאמר ביבם גדול**, שאינו קונה מן התורה קנין גמור.

אמר ליה רבא לאביי: **אי הכי** — שמשנתנו אומרת רק שקטנים בני תשע שנים ויום אחד "לא מאכילין", ואין היא עוסקת בהם לענין "פוסלין" —

סיפא דקתני בה: **ספק אם הוא בן תשע שנים ויום אחד, ספק שאינו בן תשע** —

הרי בהכרח לפרש, שכונת המשנה היא להמשיך את האמור לעיל, ולומר, שאף מי שהוא ספק בן תשע שנים ויום אחד, הרי הוא בדין האמור בודאי בן תשע, שאינו מאכיל —

ואם כן, תיקשי: וכי צריכה משנתנו להשמיע ספק בן תשע אינו מאכיל?

והרי השתא, ודאי בן תשע לא מאכיל —

ספק בן תשע — וכי מיבעיא לתנא לומר שאינו מאכיל?!

אלא, אמר רבא, הכי קתני "בן תשע שנים ויום אחד — פוסל".

והכא **בבן תשע שנים ויום אחד דהנך פסולים קתני** [משנתנו עוסקת בקטנים פסולים בני תשע כגון ממזר ונתין], **דפסלי בביותן** [הפוסלים אשה בביותן], ומלמדתנו משנתנו, שאין הם פוסלים אלא משהגיעו לגיל תשע, שנעשו אז ראויים לביאה. (4)

וכדתניא: **בן תשע שנים ויום אחד:**

גר עמוני, או גר מואבי, או גר מצרי, וכן גר **אדומי** [האסורים לבוא בקהל].

כותי [הכותים גרי אריות הם, וביאתם אסורה משום "לא תחתן כס"].

נתין, גבעוני שיתבאר דינו להלן.

חלל, שמחלל אשה לכהונה בביתו,

וממזר, האסור לבוא בקהל,

3. לפי רש"י בקדושין יט א.

יום אחד, אלא "לא פוסלין" בלבד, ועל דרך זה נתבאר בפנים.

4. דעת רש"י לפי פירושו של רבא במשנתנו, ש"לא מאכילין" לא נשנה ביחס לבן תשע שנים

אבל המאירי כתב לפרש גם לשון "לא מאכילין" ביחס לבן תשע, ראה שם.

רישא — עוסקת בפסולי קהל, שהם פוסלים אשה לכהונה בביאה בלי קדושין.

סיפא — עוסקת בפסולי כהונה, בחללים, שאף הם פוסלים אשה לכהונה בביאה בלי קדושין.⁽⁶⁾

גופא: בן תשע שנים ויום אחד, גר עמוני ומואבי, מצרי ואדומי, כותי, נתין, חלל וממזר, שבאו על כהנת לוייה וישראלית — פסלוה.

עמוני, מואבי וממזר, אסורים לבוא בקהל אפילו דור עשירי שלהם. אבל גר מצרי ואדומי לא אסרה תורה אלא דור ראשון ושני, אך דור שלישי מותר לבוא בקהל.

רבי יוסי אומר: כל שאף זרעו פסול — הרי הוא פוסל את אשתו.

כל שאין זרעו פסול, כגון דור שני לגר מצרי ואדומי, שאין זרעו פסול — אינו פוסל אף את מי שבא עליה, ואף שבאיסור בא עליה [וכך מפורש בגמרא לקמן].

רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאתה נושא בתו [שמותר לישא בתו] שהיא

שבאו על כהנת [בת כהן], או על לוייה וישראלית — פסלוה לתרומה ולכהונה [ומתבאר יותר בגמרא בעמוד ב].⁽⁵⁾

ומקשינן: איך יתכן להעמיד את משנתנו בקטנים פסולים, הפוסלים את האשה בביאתם?

והא מדרקתני סיפא, במשנה הבאה: האונס והמפתה, אם אינן ראויין לבוא בישראל — הרי אלו פוסלים! ללמדך, שכל הפוסלים אשה בביאתם, פוסלים אותה אפילו באונס ופיתוי, בלי נישואין.

הרי מכלל זה אתה למד, דרישא [משנתנו, העוסקת בקטן בן תשע, שאין לו קידושין, וביאתו ביאת "פיתוי" היא נחשבת מן התורה] — לאו בפסולים עסקינן!

כי אם משנתנו עוסקת בפסולים, שפוסלים את האשה בביאה בלי קדושין, למה לו לתנא לחזור ולהשמיענו זאת גם בסיפא? ובהכרח שמשנתנו, שהיא הרישא, אינה עוסקת בפסולים.

ומשנינן: לעולם גם משנתנו וגם הסיפא במשנה הבאה עוסקות בפסולים, אלא שהם שני סוגי פסולים שונים —

5. ברש"י כתב: פסלוה, אם בת כהן מן התרומה [ובהמשך העמוד בד"ה פסלוה, הוסיף: ומן הכהונה], ולוייה וישראלית לינשא לכהונה עולמית. ואין זה אלא לפי הסלקא דעתין בגמרא לקמן בעמוד ב, אבל מסקנת הגמרא שם היא, שאף לוייה וישראלית לענין תרומה הוא.

6. כתב רש"י: אף על גב שהמשנה הבאה אומרת "ואם אינן ראויין לבוא בישראל", הכונה

היא שאינם ראיים לבוא בכהונה. והראשונים גרסו בהיפוך: רישא פסולי כהונה, סיפא פסולי קהל; ורש"י מיאן בגירסא זו משום קושיית התוספות: כיון דתנא רישא פסול כהונה למה לי למיתני בסיפא פסול קהל דכל שכן הוא, וראה מה שתירצו התוספות.

ורש"י במשנה הבאה כתב: ואם אינן ראויין לבוא בישראל הרי אלו פוסלין, שהרי נתחלה בביאת פסול לה. ולשון זה לא שייך בחלל

אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל"
— נפקא [הוא נלמד].

שהרי מדקאמר רחמנא [הואיל ואמרה תורה]: "ושבה אל בית אביה", ואז "מלחם אביה תאכל". מכלל זה עתה למד דמעיקרא, קודם ששבה אליו, שהיתה תחת בעלה — לא אכלה בתרומה.

ואכתי מקשינן שאין הפסוק "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" מיותר כדי ללמוד לנבעלת לפסול לה, כי אנו צריכים את המקרא לפשוטו, וללמד על הנישאת לישראל שתפסל מתרומה; ואף שכבר אמרה תורה "ושבה אל בית אביה — מלחם אביה תאכל", וידענו כי עד שלא שבה, לא תאכל, מכל מקום, הוצרכה תורה לכתוב גם "ובת כהן כי תהיה לאיש זר":

כי, אי מההיא קרא של "ושבה אל בית אביה" — הוה אמינא שבת כהן הנישאת לישראל אם אכלה תרומה, אינה עוברת אלא בלאו הבא מכלל עשה [איסור הנלמד בדרך מכלל הן אתה שומע לאן] שאינו אלא איסור עשה, שהרי לא למדת לאוסרה אלא ממה שאמרה תורה: ושבה — אז תאכל. הא אם לא שבה — לא תאכל.

ולפיכך כתב רחמנא האי "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" — ליתן לאו על אכילת תרומה של בת ישראל הנישאת לכהן.

כשירה — אתה נושא אף את אלמנתו, כי לא נפסלה על ידי ביאתו.

ובל שאין אתה נושא בתו, לפי שהיא פסולה — אי אתה נושא את אלמנתו, לפי שהיא נפסלה בביאתו. ובגמרא לקמן יתבאר יותר.

והוינן בה: מנא הני מילי שהנבעלת למי שהוא פסול לה, הרי הוא פוסלה לתרומה ולכהונה?

אמר רב יהודה אמר רב: אמר קרא "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" — היא בתרומת הקדשים לא תאכל". מלמד הכתוב, שביון שנבעלה לפסול לה, הרי זה פסלה לתרומה.⁽⁷⁾

ומקשינן: והרי האי קרא של "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" — מיבעי ליה, יש בו צורך לגוף הדבר המבואר בפסוק, ואי אפשר לדרוש ממנו דברים נוספים!

דקאמר רחמנא: בת כהן דמינסבא לזר — לא תיכול! [בת כהן הנישאת לישראל לא תאכל בתרומת בית אביה]!?

ומשנינן: החיא [דין זה שהנישאת לישראל נפסלת] —

מ"ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה, ושבה

7. בהמשך הסוגיא מבארת הגמרא, מנין אנו יודעים שהיא פסולה לכהונה, שהרי עיקר המקרא לא נאמר אלא לתרומה.

שאינו פסול לה, כי לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, אלא שהוא מחללה בביאתו כשם שהוא חלל, וכאן פירש רש"י דפסולי כהונה היינו חלל.

ואכתי מקשינן: הרי מיבעי ליה — וכל זר לא יאכל בו — לכדרכי יוסי ברבי הנינא שלמד ממקרא זה שהאונן מותר בתרומה?!

דאמר רבי יוסי ברבי הנינא: וכל "זר" לא יאכל בו, הרי למדת: זרות אמרתי לך לאסור באכילת תרומה, ולא אנינות.

נמצא שאין לנו לאו לבת ישראל הנישאת לכהן אלא מ"ובת כהן כי תהיה לאיש זר", ואכתי מנין שהנבעלת לפסול לה הרי היא פסולה?!

ומשנינן: עיקר קרא ש"וכל זר לא יאכל בו" ללמד בא על בת ישראל הנישאת לכהן שהיא בלאו.

ודאמר רבי יוסי ברבי הנינא שהאונן מותר בתרומה, מן "זר" "וכל זר" נפקא, כלומר: מיתור "וכל" יש לנו ללמוד שהאונן מותר בתרומה.⁽¹⁾

ולכן נשאר הפסוק "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", ללמד על הנבעלת לפסול לה, שהיא פסולה.

ואכתי מקשינן: איך נלמד מ"ובת כהן כי תהיה לאיש זר" לנבעלת לפסול לה, והרי מיבעי ליה — למקרא זה — לכדתניא:

כשם שבת כהן אוכלת בתרומה, כן אוכלת

וכיון שכן, עדיין לא למדת שהנבעלת לפסול לה הרי היא נפסלת!

ומשנינן: איסור לאו לבת כהן הניסת לישראל לאכול בתרומה — מ"וכל זר לא יאכל קודש" נפקא. שהואיל וניסת לישראל, אף היא בכלל לאו זה.

ומאחר שידענו אף את איסור לאו גם בלי הפסוק "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", הרי שיש לך ללמוד ממקרא מיותר זה, שהנבעלת לפסול לה — הרי היא פסולה!

ומקשה הגמרא על התירוץ ש"ומכל זר לא יאכל קודש" יש ללמוד את איסור הלאו לבת כהן הנישאת לישראל:

הרי הוא קרא — וכל זר לא יאכל קודש — מיבעי ליה לגופיה, לזר ממש, שלא יאכל בתרומה, ומנין לך ללמוד ממקרא זה לבת כהן שאינה זרה?!

ומשנינן: תרי "וכל זר" כתיבי.

א. "וכל זר לא יאכל קודש". ומפסוק זה אי אפשר ללמוד לבת ישראל הניסת לכהן, כיון שהיא אינה זרה.

ב. "ושבה אל בית אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל, וכל זר לא יאכל בו". ומשמעות הפסוק היא: אם עדיין לא שבה לא תאכל ואסורה היא בלאו.

בתרומה.

ודעת המהרש"ל [והרש"ש על פי הילקוט], דעיקר קרא ללמד זרות ולא אנינות, "וכל זר" ללמד על בת כהן שנישאת לישראל, ולא כגירסת הגמרא שלפנינו.

וכן מתבאר, שאין פסוק זה מלמד אלא על עמוני מואבי מצרי אדומי וממזר, אבל כל השאר, מפסוקים אחרים הם נלמדים.

1. ביאר המהרש"א, "כל זר" בין אונן בין אינו אונן אסור, הא כהן בין אונן בין אינו אונן מותר